

LAUSUNTO / Kansallinen lukutaitostrategia 2030

Erilaisten oppijoiden liitto ry / 15.10.2021

LUKUTAITOSTRATEGIAN LÄHTÖKOHDAT JA KÄSITTEET

Erilaisten oppijoiden liiton näkökulmasta lukutaitostrategialuonnos sisältää paljon tärkeitä ja kannatettavia toimenpide-ehdotuksia. Liian vähälle huomiolle luonnoksessa jäävät kuitenkin ne lapset, nuoret ja aikuiset, joille lukemaan oppiminen ja lukeminen on syystä tai toisesta tavallista vaikeampaa. Luimme strategialuonnoksen erilaisten oppijoiden näkökulmasta, ja sen mukaisesti ehdotamme siihen lisäyksiä.

Lukutaitostrategian lähtökohdat -luvussa kuvataan nykytilannetta eri ikäryhmissä ja tuodaan esiin, että lukemisen vaikeus/heikko lukutaito voi johtua monista eri syistä, mm. lukivaikeudesta tai muista oppimisvaikeuksista. Tämä ei valitettavasti kuitenkaan näy toimenpide-ehdotuksissa. Tämä on huomattava puute, koska luki- ja muita oppimisvaikeuksia kokevien osuus väestöstä on suuri, jopa 20 %. Kysymyksessä on tavallisesti myös synnynnäinen ja pysyvä, vahvasti periytyvä ominaisuus, jolla on vaikutuksensa läpi elämän ja kaikilla elämänalueilla.

Niiden ihmisten ja ryhmien, joilla on erityisiä haasteita lukemaan oppimisessa ja lukemisessa, (moni)lukutaidon ja lukuharrastuksen edistäminen edellyttävät erityisiä toimenpiteitä, ja niiden tulisi ehdottomasti sisältyä kansalliseen lukutaitostrategiaan. On selvää, että muussa tapauksessa strategian tavoitteita ei tulla saavuttamaan. Toimenpiteet tämän joukon lukutaidon edistämiseksi ovat erityisen tärkeitä nyt ja tulevaisuudessa, kun kaikille kuuluvat palvelut ja yhteiskunnallisen osallistumisen muodot ovat siirtyneet ja siirtyvät yhä enemmän digitaalisiin verkkoympäristöihin. Lisäksi pandemia-aika johti yhteiskunnan tilanteeseen, jossa oppiminen, opiskelu, työ ja myös vapaa-ajan toiminta toteutuivat pääasiassa verkossa erilaisilla digitaalisilla ja tekstipohjaisilla alustoilla ja monimuotoisten, enimmäkseen kuitenkin kirjoitettujen, tekstien kautta. Myös itsenäisesti tapahtuva (verkko)opiskelu on lisääntynyt ja lisääntyy. Kaikki tämä aiheuttaa haasteita erityisesti lukivaikeuksia ja muita oppimisen haasteita kokeville. Sen takia esitämme lausunnossamme muutamia juuri tähän joukkoon kohdistuvia toimenpide-ehdotuksia.

Yksittäinen huomio: Tavoitteena monipuolinen lukutaito -luvun lopussa, monilukutaidon määrittelyssä, on yksi vaikeaselkoinen kohta: "-kykyä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla monimuotoisten tekstien kanssa". Lukijan on vaikea ymmärtää, mitä tällä oikeastaan tarkoitetaan.

SUUNTAVIIVAT

1: Luodaan lukutaitotyölle rakenteet.

Ehdotettavat toimenpiteet ovat hyviä, mutta esitämme tähän lukuun pari toimenpide-ehdotusta tai muuta lisäystä ja nostamme muutamia asioita muistipaikalle strategian toimeenpanoa ajatellen.

Tämän luvun toinen toimenpide-ehdotus on, että kartoitetaan lukutaitotyötä tekevät toimijat ja sisällöt. Tässä on tärkeää muistaa **kolmannen sektorin toimijat - järjestöt ja säätiöt – jotka työskentelevät erityisesti luki- ja muita oppimisvaikeuksia kokevien tukemiseksi ja lukutaidon edistämiseksi**. Järjestöt ovat kehittäneet, pilotoineet ja käynnistäneet myös aikuisten lukutaitoa kehittäviä toimintoja ja palveluja (mm. Oppimisen olohuone – aikuisten yksilöllinen perustaitojen ja oppimisvalmiuksien tuki). Myös perheiden valmiuksien lisäämisessä lasten lukutaidon tukemisessa järjestöt ovat aktiivisia toimijoita. Esim. Erilaisten oppijoiden liiton syksyllä järjestämät Vanhempaininfot ala- ja yläkoululaisten vanhemmille vanhempien keinoista tukea lasta kotona ovat osoittaneet tarpeellisuutensa ja keränneet paljon osallistujia.

Neljäs toimenpide-ehdotus on, että lukutaitotyötä tukevien vuosittaisten kampanjoiden jatkuminen varmistetaan. Tässä tulee muistaa ja yhteisvoimin tehdä näkyvämmäksi ja vaikuttavammaksi myös **kansainvälinen Luki-päivä (8.10.), Luki-viikko (vko 40) ja Luki-kuukausi (lokakuu)**. Kysymyksessä on vuosittainen, kansainvälinen Luki-tietoisuuden kampanja (Dyslexia Awareness Day/Week/Month), jonka tarkoitus on lisätä tietoa ja ymmärrystä lukivaikeudesta ja tuoda esiin toimivia tuen keinoja ja välineitä lukivaikeuksisille.

Seitsemäs toimenpide-ehdotus on monipuolisten lukutaitotyön vahvistamisen menetelmien kehittäminen varhaiskasvatuksesta toisen asteen oppilaitoksiin. Tämän yhteyteen, tai ihan erikseen, tulee ehdottomasti lisätä **lukiapuvälinepalvelujen tuottaminen julkisen sektorin palveluina**. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimista sekä lukemista ja kirjoittamista helpottavia tietoteknisiä apuvälineitä eli digitaalisia helppokäyttöohjelmia/sovelluksia (puhutaan myös digitaalisista lukityökaluista) on nykyään valmiina, maksuttomina asetuksina kaikissa tietokoneissa, tableteissa/iPadeissa ja älypuhelimissa. Ne kuitenkin tunnetaan edelleen huonosti, minkä takia niiden käyttö on vähäistä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ne mainitaan tuen keinoina, mutta käytännössä opettajien osaaminen ei riitä niiden käytön ohjaukseen. Tätä osaamista ei opettajilta voi kohtuuden nimissä odottaakaan, sillä laitteiden ja ohjelmien jatkuvasti kehittyessä ja muuttuessa myös näiden helppokäyttöohjelmien/sovellusten päivittymistä ja muuttumista tulee seurata jatkuvasti. **Koululaisten ja opiskelijoiden lisäksi myös aikuiset tarvitsevat ohjausta digitaalisten lukityökalujen käyttöön**. Tämän takia tulee toteuttaa julkishallinnon vastuulla olevat lukiapuvälinepalvelut esimerkiksi maakunnallisissa keskussairaaloissa toimivien Tikoteekkien toimintana. Näiden palveluiden avulla iso osa väestöstä saisi tarvitsemaansa tukea lukutaitonsa vahvistamiseen.

Tämän luvun viimeisinä toimenpide-ehdotuksina luetellaan joukko toimijoita, joiden toimintaa ja yhteistyötä on tarpeen vahvistaa. Tähän tulee lisätä omaksi kohdaksi **luki-, hahmotus- ja muita oppimisvaikeuksia kokevia tukevien järjestöjen toiminnan vahvistaminen**, koska nämä toimijat

tavoittavat nimenomaan niitä nuoria ja aikuisia, joilla perinteinen lukeminen ja kirjoittaminen ja/tai muunlaisten tekstien ymmärtäminen ja tuottaminen tuottavat erityisiä vaikeuksia.

2: Vahvistetaan lukutaito-osaamista.

Ehdotettavat toimenpiteet ovat hyviä, mutta tähän tulee lisätä omaksi kohdaksi erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen. Tämä tarkoittaa **osaamisen vahvistamista erityisesti luki- ja muiden oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja erilaisten oppijoiden tukemisessa varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen**. Tässä osaamisessa on nykyisin suuria puutteita, ja jos tätä osaamista ei saada vahvistettua, muut lukutaitoa edistävät toimet jäävät isolla osalla lapsia ja nuoria tehottomiksi.

Lisäksi toimenpide-ehdotuksista puuttuvat kokonaan aikuisille suunnatut lukutaidon ja monilukutaidon tukipalvelut. Kansallisten ja alueellisten lukiapuvälinepalvelujen lisäksi tarvitaan nimenomaan **työikäisille aikuisille suunnatut lukutaidon ja muiden perustaitojen edistämisen palvelut**. Kun lukutaito – ja usein myös itsetunto oppijana – on heikko, tarvitaan yksilöllistä kohtaamista, jossa yhdessä asiakkaan kanssa kartoitetaan hänen heikon lukutaitonsa syyt ja löydetään keinot ja välineet sen vahvistamiseen. Tällaista palvelua tarvitsevat aikuiset eivät todennäköisesti ole helposti tavoitettavissa ja autettavissa yleisten lukutaitoa ja -harrastusta edistävien toimenpiteiden kautta.

Luvun viimeistä toimenpide-ehdotusta voisi muokata seuraavasti: Kehitetään työnantajien mahdollisuuksia ja resursseja edistää työntekijöidensä lukemista ja lukutaidon kehittymistä osana jatkuvaa oppimista ja työuran etenemistä. Tämä 'edistää työntekijöidensä lukemista' tarkoittaa ohjausta lukemista helpottavien digitaalisten lukiapuvälineiden käyttöön, mikä siis paitsi vahvistaa lukutaitoa myös helpottaa ja siten edistää lukemista.

3: Innostetaan lukemaan.

Toimenpide-ehdotukset ovat hyviä.

Voisiko viidennessä ehdotuksessa sanan 'saavuttaa' korvata sanalla 'toteuttaa'? Tämä muutos tekisi virkkeen lukijalle ymmärrettävämmäksi.

Lukeva kunta -malli on hyvä kokonaisuus.

Myös Lukeva koulu -malli on hyvä kokonaisuus, mutta siihen tulee tehdä lisäys.

Malliin on kirjattu tavoite: "Koulussa on riittävät resurssit lukutaitotyön suunnitteluun ja toteutukseen (työaika, materiaalit, digitaaliset alustat ja laitteet)." Tähän tulee ehdottomasti lisätä **"riittävät resurssit (opettajien aika ja osaaminen) luki- ja muiden oppimisvaikeuksia kokevien oppilaiden tunnistamiseen ja tukemiseen"**. Ilman tätä kohdennettua panostusta noin viidesosa oppilaista jää syrjään kaikille yleisesti suunnatusta lukutaitotyöstä ja heidän lukutaitonsa jää selvästi heikommaksi.

Yleisiä huomioita kansallisesta lukutaitostrategiasta:

Ensimmäisellä sivulla todetaan missiona ”Lukeva elämäntapa tasa-arvon, sivistyksen ja hyvinvoinnin perustaksi”. Tässä yhdenvertaisuus voisi olla tasa-arvoa parempi käsite.

’Lukutaito on koko yhteiskunnan asia’ -luvussa todetaan aluksi, että jokaisella on oikeus monipuoliseen lukutaitoon ja lukevaan elämäntapaan. Näiden rinnalla (tai ehkä lukevan elämäntavan sijasta) olisi hyvä kirjata **oikeus ”yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja osallisuuteen”**, mikä nyky-yhteiskunnassa edellyttää hyvää toiminnallista monilukutaitoa.

Saman luvun lopussa luetellaan tahoja, jotka ovat mukana rakentamassa Suomesta maailman lukutaitoisinta maata. Viimeisessä kappaleessa tulee mainita myös oppimisvaikeus-/lukijärjestöt ja -säätiöt. Nyt luettelossa mainitaan etujärjestöt, jotka viittaavat yleensä ammattiliittoihin, ja yleisesti säätiöt. Tässä olisi tärkeää todeta myös nimenomaan lukutaidon kysymyksissä työskentelevät järjestöt ja säätiöt.